

Секція 6:

кандидат історичних наук, Годлевська Валентина Юріївна

Вінницький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІСПАНСЬКОЇ НАУКИ В УМОВАХ УТВЕРДЖЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Наука є соціальним інститутом зі своєю особливою системою соціальних взаємодій і своїми ціннісними установками, коли демократичні установки в пошуку істини доповнюються і оформляються конкурентними стосунками, впливом авторитету, взаємної довіри і іншими соціальними чинниками, що характеризують демократичне суспільство. Особливо важливо приділити увагу розвитку науки державам, які тільки нещодавно пережили трансформаційні процеси.

Досліджувана проблема є маловивченою у вітчизняній іспаністиці, тому метою даної публікації є висвітлення особливостей розвитку іспанської науки в роки правління Іспанської соціалістичної робочої партії.

Перемога Іспанської соціалістичної робочої партії в жовтні 1982 р. внесла певні корективи в розвиток іспанської науки. Одним з пріоритетів реформістської програми соціалістів було поліпшення фінансування освіти з метою удосконалення і розвитку наукової іспанської системи.

У 1983 р. був ухвалений закон «Про університетську реформу», який став законною основою для формування нової університетської моделі. В результаті підвищився науковий рівень і технічна підтримка для підготовки висококваліфікованих фахівців, а реалізація політики стипендій дозволила збільшити протягом восьмидесятих років число стипендіатів, що сприяло формуванню нового покоління молодих дослідників [7].

Відповідальність за планування і виконання загальних директив уряду стосовно освітньої та наукової політики була покладена на Міністерство науки і освіти, згідно з прийнятим в листопаді 1986 р. законом «Про органічну основну структуру Міністерства науки і освіти» [11].

Згідно з «Інструкцією Фраскаті»^{*}, наукове дослідження і технологічний розвиток (I+D) має на увазі творчу діяльність (людські і фінансові ресурси), здійснювану систематично для збільшення обсягу знань та їх використання.

Досліджуючи науковий і технологічний розвиток Іспанії за останні 25 років було зафіксовано помітне збільшення витрат і кількості персоналу, задіяного в I+D. Так, в 1978 році внутрішні витрати на I+D склали 0,35 % ВВП, а дослідників налічувалося в співвідношенні 1 на 1 тис. працездатного населення. Згідно з даними 2001 р. внутрішні витрати на I+D зросли до 0,96 % ВВП і число дослідників до 4,4 на 1 тис. працездатного населення [3].

Наукові дослідження проводились в основному державними науково-дослідними установами та університетами. Вища рада з наукових досліджень (CSIC) підпорядковувалась Міністерству освіти та науки і було найбільшою державною науково-дослідною установою. Її діяльність пов'язана з багатопрофільними науковими дослідженнями; упровадженням наукових результатів у виробництво; управлінням інфраструктурою та великими промисловими об'єктами; капіталовкладеннями у створення нових технологій; підготовкою висококваліфікованих фахівців; популяризацією наукового знання [1, с. 154].

В очікуванні відповідних законодавчих актів, перші важливі заходи в сфері науки полягали у відновленні Іспанії в Європейській організації з ядерних досліджень (CERN); створенні Національного центру мікроелектроніки та Національного центру біотехнології; збільшенні фондів Вищої ради наукових

* "Інструкція Фраскаті" ("Manual Frascati") стала в 1963 році першим документом, який був присвячений методології статистики науки та інновацій. Вона була розроблена і постійно доповнюється Групою національних експертів за показниками науки і техніки, діючої у рамках Організації економічної співпраці та розвитку.

досліджень і Центру технологічного промислового розвитку (CDTI), який виконував функцію технологічного посередника між державними лабораторіями, науково-дослідними установами, приватними інноваційними компаніями та сприяв виконанню досліджень, що мали національне значення.

У 1986 р. був прийнятий закон «Про сприяння і загальну координацію науково-технічних досліджень», який створив нову нормативно-правову базу для впровадження науково-технічної політики в Іспанії [8; 10]. Зазначений закон і пов'язані з ним подальші нормативні акти передбачали встановлення нових пріоритетів у галузі наукових досліджень, виділення фінансових асигнувань і координацію діяльності виробничих секторів, науково-дослідницьких центрів та університетів. Основна мета полягала у формуванні науково-технічної системи Іспанії, яка б сприяла розв'язанню проблеми тривалої затримку наукового розвитку країни.

В результаті прийняття закону була створена Міжміністерська комісія науки і технології (CICYT), до складу якої ввійшли міністри інших міністерств та відомств Іспанії. Функції комісії пов'язані з розробленням «Національного плану з науки та розвитку», координацією роботи в рамках плану та контролем за його виконанням. Національний план з науки та розвитку розробляється та затверджується кожні чотири роки. Відповідно до плану, фінансові асигнування виділяються за трьома напрямками: національні програми; програми з навчання та мобільності; інфраструктура та устаткування. Національний план з науки та розвитку передбачав тісну співпрацю та взаємодію між державними науковими установами, університетами та промисловістю [1, с. 154; 4].

Закон «Про сприяння і загальну координацію науково — технічних досліджень» також прагнув встановити ефективну координацію між головними центрами дослідження держави. Вища рада наукових досліджень стала координувати діяльність Центру енергетичних, технологічних досліджень і вивчення довкілля (CIEMAT), Раду ядерної енергії, Геологічний і копальневий

інститут Іспанії, Національний інститут авіакосмічної техніки (INTA), Іспанський інститут океанографії і Національного інституту сільськогосподарських досліджень (INIA). Через декілька років був приєднаний Інститут здоров'я Карлоса III.

Після прийняття закону «Про сприяння і загальну координацію науково — технічних досліджень» і запровадженням «Першого національного плану I+D» (1987 р.) поступово почало збільшуватись фінансування науки, яке тривало до 1991 р. У цей період Міністерство промисловості впровадило систему стимулів щодо комерційного I+D, яку об'єднали з 1990 р. з Планом технологічної промислової діяльності (PATI), а також з існуючими програмами технологічних нововведень — Електронним і комп'ютерним національним планом (PEIN), Програмою нових технічних приладів та іншими [5; 9; 3, р. 202].

Економічна криза 1992–1993 рр. значно загальмувала усі попередні зусилля, зменшивши рівень витрат на I+D. У березні 1992 р. була представлена «Програма конвергенції Іспанії», яка визначала основні лінії економічної політики на період 1992–1996 рр. із закономірним скороченням суспільно-державних витрат. В результаті в 1995 р. країна не змогла досягти рівня фінансування I+D, досягнутого в 1991г. У 1985 р. витрати на I+D склали 0,55 % ВВП, в 1993 р. піднялися до 0,97 % і знизилися до 0,87 % в 1996 р.[3, р. 202]

Незважаючи на зусилля, реалізовані в другій половині восьмидесятих років, дистанція була все ще значною в порівнянні з країнами Європейського Союзу. У 1985 р. витрати на I+D досягали середнього показника в Європейській Спільноті 1,91 % ВВП, який в 1993 р. піднявся в Європейському Союзі до 1,97 і в 1996 р. він зменшився до 1,84 %. Порівнюючи дані 1999 р. можна побачити, що Іспанія виділила на I+D 0,89 % ВВП, тоді як Франція – 2,17 %, Великобританія – 1,87 %, Німеччина – 2,44 %, Італія – 1,04 % і Сполучені Штати – 2,64 % [3, р. 203; 6, р. 74].

Таким чином, правління Іспанської соціалістичної робочої партії позитивним чином вплинуло на розвиток іспанської науки, хоча досягти наукового рівня

розвинених країн Іспанія так і не змогла. Не було впроваджено децентралізацію управління ресурсами, що надало б науковим об'єднанням більшої автономії в управлінні та розподілі витрат. Інша важлива проблема, яка не була розв'язана, належним чином, – проблема професійної кар'єри науковців та проблема оцінювання досліджень в університетських установах.

Література:

1. Реферативний збірник матеріалів ЗМІ. Шляхи розвитку української науки. Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі». — № 5 (84) 2012. — С. 151 — 161.
2. Castells, M. y otros: Nuevas Tecnologías, economía y Sociedad en España. 2 vols. Madrid, Alianza. — 1986.
3. Carvajal Luis Enrique Otero. La ciencia en España. Un balance del siglo XX // Cuadernos de Historia Contemporánea. número 22. Universidad Complutense, Madrid, 2000. — P. 183 — 224.
4. Dorado, R., Rojo, J., Triana, E. Y Martínez, F. (eds.): Ciencia, tecnología e industria en España. Madrid, Fundesco. — 1991.
5. España en Europa. Un futuro industrial. Madrid, MINER. — 1987.
6. La sociedad española tras 25 años de Constitución. — M.: INE. — 2003.
7. Ley orgánica 11/1983, de 25 de agosto, de Reforma Universitaria // Boletín Oficial del Estado: 1 de septiembre de 1983, Núm. 209. — P. 24034–24042.
8. Ley 13/1986, de 14 de abril, de Fomento y Coordinación General de la Investigación Científica y Técnica // Boletín Oficial del Estado, núm. 93 de 18 de abril de 1986. — P. 13767–13771.
9. Libro Blanco de la Industria. Una política industrial para España. Madrid, MINER. — 1995.
10. Muñoz, E. Y Ornia, F. (eds.): Ciencia y Tecnología: una oportunidad para España. Madrid, Aguilar. — 1986.
11. Real Decreto 2352/1986, de 7 de noviembre, por el que se determina la estructura orgánica básica del Ministerio de Educación y Ciencia // Boletín Oficial del Estado, núm. 268 de 8 de noviembre de 1986. P. 37284–37287.